

Investigating the Effective Factors on Improving the Vitality of Urban Neighborhoods with the Foundation Data Method (Case Study: Jolfa Neighborhood of Isfahan)

Original Article

Davood Mohebbi¹, Mahsa Faramarzi Asli^{2*}, Arash Saghafi Asl²

1- PhD candidate of Urban Design, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran

2- Assistant Professor, Department of Urban Planning, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran

ARTICLE INFO

Article History

Received: 2024-01-31

Revised: 2024-08-19

Accepted: 2024-08-20

Keywords

Environmental Quality

Isfahan city

Urban neighbourhoods

Vitality

ABSTRACT

Introduction

Nowadays, one of the most significant concerns in urban space design is ensuring the vibrancy of these spaces, which fosters the continuous presence of citizens. Paying attention to residents' preferences, creating diverse and round-the-clock active land uses, establishing hubs for gatherings and interactions, involving citizens in the neighbourhood planning process, and considering their interests and preferences are essential requirements for a vibrant urban space. Neglecting these factors reduces the environment's capability to achieve urban vitality indicators. The Jolfa neighbourhood, the Armenian quarter of Isfahan, is considered one of the city's most important areas. Beyond its significant role in ensuring the comfort of its residents, this neighbourhood also plays a key role in presenting a favourable image to tourists and other visitors to the city. However, it has been consistently overlooked in urban programs and planning efforts. In contemporary Jolfa, one of the factors that has had the greatest impact on the vibrancy and liveliness of cities and their residents compared to previous decades is the presence of urban spaces. With rapid population growth, urban expansion, traffic, visual pollution, lack of accessible services, scarcity of appropriate public spaces for recreation, absence of social connections, inadequate pedestrian pathways, and an overall shortage of spaces to attract people, urban spaces have lost their actual functionality (the concept of the "happy city"). Consequently, the lack of vibrancy and a sense of joy in urban spaces has become one of the fundamental challenges facing contemporary urban planners and designers in Iran, including in the city of Isfahan. In line with the primary objective of this research, the study focuses on examining vitality in the Jolfa neighbourhood of Isfahan.

Materials and Methods

Given that the present study aims to explain the factors affecting the improvement of the vitality of urban neighbourhoods in Meleh Jolfa, Isfahan, the present study is an applied study in terms of purpose because, in addition to the awareness-raising and scientific aspects, it will also have an applied aspect. Considering the purpose and nature, this study is qualitative in terms of method. The strategy used for the qualitative part is grounded theory and classification of information collected from research experts. The statistical population of the study is urban planning and urban design professors and specialists, and the sample size includes 20 experts who were selected through purposive sampling. Two methods of convenient sampling and snowball sampling were used in the sampling.

* Corresponding author: faramarzi@iaut.ac.ir

Usually, in qualitative research, purposive sampling is used to obtain the most information, and exploratory and semi-structured interview tools were used to collect data. Finally, after collecting information from the interview sections and reviewing sources, this stage, the data-driven method and coding (open, axial, and selective) were used to classify the data. Maxqda software was used to analyse the information and to better conduct the research, extract codes, concepts, and axial components, and analyse the data obtained from the interviews and panels.

Findings

Based on the research, findings, and views of urban design experts, many factors have led to the Jolfa neighbourhood of Isfahan being recognised as a desirable neighbourhood with high social quality. The city of Isfahan has a historical background in terms of culture, art, calligraphy, and architecture. But first, we must provide a complete understanding of the citizens of the Jolfa neighbourhood, including their language, culture, and customs, which have had an important impact on their social environment. Based on historical findings, the residents of this neighbourhood from Isfahan were actually people who, according to historical documents, led to the formation of the Jolfa neighbourhood of Isfahan in five stages of migration, and the reason for this was the migration of Armenians in Jolfa of Aras by Shah Abbas I. In the migrations that took place

during different stages, the type of skill of the families, which included two hundred stonemason families, led to the development of the western area of this town. With the fourth stage of migration, which involved nearly twelve Armenians from the northern part of Zayandeh-Rud, Jolfa experienced great prosperity, and in the fifth migration, which took place in 1670, a large number of Armenian people from the Armenian region settled in Jolfa and in the Yerevan neighbourhood.

Conclusion

By examining the Jolfa neighbourhood, the factors that have increased and prospered tourism and natural attractions in this area include: 1. Customs and traditions and the type of urban architecture, symbols, tombs, and glasses that show the customs, attitudes, and culture of a minority, and gatherings in ceremonies, paying attention to the type of texture, strength, and beauty of houses, creating green spaces, creating suitable business environments, and preventing the accumulation of large numbers of cars in urban spaces, the appearance and furniture of the city, and using attractive visual symbols and creativity in the type of architecture, including Verdi architecture in churches, strengthening and maintaining hangouts, and the location of houses, and many of the following can affect the quality of the social environment of the Jolfa neighbourhood.

COPYRIGHTS

©2022 The author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

HOW TO CITE THIS ARTICLE

Mohebbi D. Faramarzi Asli M. Saghafi Asl A. Investigating the Effective Factors on Improving the Vitality of Urban Neighborhoods with the Foundation Data Method (Case Study: Jolfa Neighborhood Of Isfahan). Urban Economics and Planning Vol 5(4):6-19. [In Persian]

DOI: 10.22034/uep.2024.441027.1459

بررسی عوامل مؤثر بر ارتقای سرزندگی محلات شهری با روش داده بنیاد (مطالعه موردی: محله جلفای اصفهان)

مقاله پژوهشی

داوود محبی^۱؛ مهسا فرامرزی اصلی^۲؛ آرش ثقفی اصل^۳

۱- دانشجوی دکتری طراحی شهری، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران

۲- استادیار گروه شهرسازی، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز، ایران

چکیده

مقدمه

امروزه، یکی از دغدغه‌های مهم در طراحی فضاهای شهری، سرزنده بودن این مکان‌ها است که باعث تداوم حضور شهروندان می‌شود. توجه به علایق شهروندان، ایجاد کاربری‌های متنوع و فعال شبانه‌روزی، ایجاد کانون‌های تجمع و تعاملات ساکنان، مشارکت دادن شهروندان در فرایند برنامه‌ریزی محله و توجه به علایق و ترجیحات آن‌ها، از نیازهای اساسی یک فضای شهری سرزنده است که بی‌توجهی به آن‌ها، موجب کاسته شدن توانمندی محیط در دستیابی به شاخص‌های سرزندگی شهری می‌شود. محله جلفا با توجه به اینکه محله آرام‌شهر اصفهان است، یکی از محله‌های مهم شهر محسوب می‌شود که جدای از نقش مهم آن در آسایش زندگی ساکنان محله، نقش مهمی در ارائه یک تصویر مطلوب برای گردشگران و سایر افراد وارد شده به شهر نیز دارد و در تمامی برنامه‌ها و برنامه‌ریزی‌های شهری مورد غفلت قرار گرفته است. امروزه، در محله جلفای اصفهان یکی از عواملی که نسبت به چند دهه گذشته بیشترین تأثیر را در شادابی و نشاط شهرها و شهروندان داشته، فضاهای شهری است. با توجه به رشد سریع جمعیت و وسعت شهرها و همچنین ترافیک، آلودگی بصری، در دسترس نبودن خدمات، کمبود فضاهای عمومی مناسب برای تفریح، نبود ارتباطات اجتماعی، نبود پیاده‌روهای مناسب و در کل کمبود فضاهای جذب جمعیت، فضاهای شهری کارکرد واقعی خود را از دست داده‌اند (شهر شاد). از این‌رو، عدم نشاط و احساس شادی در مکان‌ها و فضاهای شهری، یکی از چالش‌های اساسی شهرسازان و طراحان شهری معاصر در ایران و شهر اصفهان محسوب می‌شود. با توجه به هدف اصلی پژوهش حاضر، به بررسی سرزندگی در محله جلفای اصفهان پرداخته می‌شود.

مواد و روش‌ها

با توجه به اینکه در مطالعه حاضر به تبیین و بررسی عوامل مؤثر بر ارتقای سرزندگی محلات شهری در محله جلفای شهر اصفهان پرداخته می‌شود، پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی است، چرا که علاوه بر جنبه آگاهی‌بخشی و علمی، جنبه کاربردی نیز خواهد داشت. با توجه به هدف و ماهیت، این پژوهش از نظر روش، پژوهشی کیفی است. راهبرد مورد استفاده برای بخش کیفی نظریه داده بنیاد (گراندد تئوری) و طبقه‌بندی اطلاعات جمع‌آوری شده از خبرگان تحقیق است. جامعه آماری تحقیق، اساتید و متخصصان شهرسازی و طراحی شهری است و حجم نمونه شامل ۲۰ نفر از خبرگان است که به صورت نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. در نمونه‌گیری از دو روش نمونه‌گیری آسان و گلوله برفی استفاده شد. معمولاً در پژوهش‌های کیفی برای کسب بیشترین اطلاعات، از نمونه‌گیری مبتنی بر

اطلاعات مقاله

تاریخ‌های مقاله

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۱۱/۱۱

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۵/۰۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۵/۳۰

کلمات کلیدی

سرزندگی
شهر اصفهان
کیفیت محیط
محلات شهری

گرفته است. در مهاجرت‌هایی که طی مراحل مختلف صورت گرفته، نوع مهارت خانواده‌ها که شامل ۲۰۰ خانواده سنگ‌تراش می‌شده، باعث توسعه حوزه غربی این شهرک شده است. با مهاجرت مرحله چهارم که نزدیک به ۱۲ هزار ارمنی در بخش شمالی زاینده‌رود به جلفا رونق بسیاری به دست آمده و در مهاجرت پنجم که به سال ۱۶۷۰ میلادی صورت گرفته، تعداد زیادی از گروه‌های مردمی منطقه ارامنه ارمنستان به جلفا و در محله ایروانی‌ها سکونت گزیدند.

نتیجه‌گیری

با بررسی محله جلفا عواملی که باعث افزایش و رونق گردشگری و جاذبه‌های طبیعی این منطقه شده شامل آداب و رسوم و نوع معماری شهری، نمادها، آرامگاه، کلیسا که آداب و رسوم و نگرش و فرهنگ یک اقلیت را نشان می‌دهند و گردهمایی در مراسم‌ها، توجه به نوع بافت استحکام و زیبایی خانه‌ها، ایجاد فضای سبز، بسترسازی فضای کسب‌وکار مناسب و جلوگیری از تجمع زیاد ماشین‌ها در فضای شهری، ظاهر و مبلمان شهر و استفاده از نمادهای بصری جذاب و خلاقیت در نوع معماری شامل معماری ورودی در کلیساها، تقویت و حفظ پاتوق‌ها و موقعیت قرار گرفتن خانه‌ها و بسیاری از موارد دیگر می‌تواند در کیفیت محیط اجتماعی محله جلفا تأثیرگذار باشد.

هدف استفاده می‌شود، به منظور گردآوری داده‌ها از ابزار مصاحبه اکتشافی و نیمه‌ساختاریافته استفاده شد. در نهایت پس از جمع‌آوری اطلاعات از بخش‌های مصاحبه و بررسی منابع، در این مرحله از روش داده‌بنیاد و کدگذاری (باز، محوری و انتخابی)، برای طبقه‌بندی داده‌ها استفاده شد. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات و برای انجام بهتر پژوهش و استخراج کدها، مفاهیم و مؤلفه‌های محوری و تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها و پنل‌ها از نرم‌افزار Maxqda استفاده شد.

یافته‌ها

براساس بررسی تحقیقات و یافته‌ها و دیدگاه‌های خبرگان رشته طراحی شهری عوامل زیادی باعث شده است محله جلفای اصفهان به عنوان یک محله مطلوب که دارای کیفیت اجتماعی بالایی است، شناخته شود. شهر اصفهان دارای پیشینه‌ای تاریخی از نظر فرهنگ و هنر، خط و معماری است. ابتدا باید شناختی کامل از شهروندان محله جلفا ارائه دهیم که شامل زبان، فرهنگ و نوع آداب و رسوم آنان می‌شود که توانسته است تأثیر مهمی بر محیط اجتماعی خود داشته باشد. براساس یافته‌های تاریخی، ساکنان این محله از اصفهان در واقع مردمانی بوده‌اند که براساس اسناد تاریخی در پنج مرحله مهاجرت باعث شکل‌گیری محله جلفای اصفهان شده‌اند و دلیل آن نیز مهاجرت ارامنه در جلفای ارس است که توسط شاه عباس یکم صورت

مقدمه

در فضا حضور داشته باشند و فعالیت کنند، شهر پویاتر و سرزنده‌تر خواهد شد. یک فضای شهری مطلوب به حضور فعال و پر نشاط مردم در آن فضا و به تبع آن، مشارکت مردم در فعالیت‌های شهری نیازمند است. چنین فضایی که حضور مستمر مردم مهم‌ترین ویژگی آن است را می‌توان «فضای شهری سرزنده» نامید (Luis et al, 2020). فضای شهری سرزنده، فضایی امن، مطلوب و جذاب است که میل به ماندن و وقت گذراندن در آن، از سوی شهروندان بیشتر احساس می‌شود (Zhang et al, 2021).

با توجه به توضیحات صورت گرفته، امروزه یکی از دغدغه‌های مهم در طراحی فضاهای شهری، سرزنده بودن این مکان‌ها است که باعث تداوم حضور شهروندان می‌شود. توجه به علایق شهروندان، ایجاد کاربری‌های متنوع و فعال شبانه‌روزی، ایجاد کانون‌های تجمع و تعاملات ساکنان، مشارکت دادن شهروندان در فرایند برنامه‌ریزی محله و توجه به علایق و ترجیحات آن‌ها از نیازهای اساسی یک فضای شهری سرزنده است که بی‌توجهی به آن‌ها موجب کاسته شدن توانمندی محیط در دست‌یابی به شاخص‌های سرزندگی شهری می‌شود. محله جلفا با توجه به اینکه محله آرامنه شهر اصفهان است، یکی از محله‌های مهم شهر محسوب می‌شود که جدای از نقش مهم آن در آسایش زندگی ساکنان محله، نقش مهمی در ارائه یک تصویر مطلوب برای گردشگران و سایر افراد وارد شده به شهر نیز دارد و در تمامی برنامه‌ها و برنامه‌ریزی‌های شهری مورد غفلت قرار گرفته است. امروزه در محله جلفای اصفهان یکی از عواملی که نسبت به چند دهه گذشته بیشترین تأثیر را در شادابی و نشاط شهرها و شهروندان دارد، فضاهای شهری است. با توجه به رشد سریع جمعیت و وسعت شهرها و همچنین ترافیک، آلودگی بصری، در دسترس نبودن خدمات، کمبود فضاهای عمومی مناسب برای تفریح، نبود ارتباطات اجتماعی، نبود پیاده‌روهای مناسب و در کل کمبود فضاهای جذاب جمعیت. فضاهای شهری کارکرد واقعی خود را از دست داده‌اند (شهر شاد). از این‌رو، عدم نشاط و احساس شادی در مکان‌ها و فضاهای شهری یکی از چالش‌های اساسی شهرسازان و طراحان شهری معاصر در ایران و شهر اصفهان محسوب می‌شود. با توجه به هدف اصلی پژوهش حاضر، به بررسی سرزندگی در محله جلفای اصفهان پرداخته می‌پردازد.

پیشینه تحقیق

به طور کلی در سال‌های اخیر در زمینه سرزندگی فضاهای شهری تحقیقات زیادی صورت گرفته است که در اینجا به تعدادی از تحقیقات داخلی و خارجی صورت گرفته در جدول ۱ اشاره می‌شود:

جدول ۱. پیشینه تحقیق

ردیف	نویسنده/نویسندگان	عنوان	نتایج
۱	Mouratidis & Poortinga, 2020	محیط ساخته شده، سرزندگی شهری و انسجام اجتماعی: آیا محله‌های پر جنب‌وجوش باعث تقویت جوامع قوی می‌شوند؟	نتایج بیانگر روابط به‌ظاهر متناقض بین محیط ساخته شده، سرزندگی شهری و انسجام اجتماعی است. از یک طرف، اگرچه شکل جمع‌وجور شهری سطوح بالاتری از سرزندگی شهری دارد، اما از انسجام اجتماعی کمتری در مقایسه با شکل شهری با تراکم کم برخوردار است. از طرف دیگر، برای انواع مشابه شهری، مشخص شده است که سرزندگی شهری با انسجام اجتماعی ارتباط مثبتی دارد، که نشان می‌دهد ابتکارات محلی و مداخلات با هدف افزایش پیاده‌روی و فعالیت اجتماعی ساکنان در همسایگی آن‌ها نیز می‌تواند انسجام اجتماعی را تقویت کند.
۲	Liu et al, 2023	ارزیابی سرزندگی شهری در مقیاس محله با داده‌های جغرافیایی: مروری برای اجرا	بر این اساس، جنبه‌های قابل گسترش سرزندگی شهری را به ۴ طبقه تقسیم کرده‌اند: (۱) ارزیابی حیاتی چندمنوعی، چندبعدی، چندزمانی، و اجرا - تطبیقی. (۲) روش‌هایی که منعکس‌کننده تعاملات اجتماعی با کیفیت بالا و درک گروه‌های آسیب‌پذیر هستند. (۳) چگونه طراحی و مدیریت شهری بر سرزندگی تأثیر می‌گذارد. و (۴) اثرات هم‌افزایی شاخص‌های متعدد بر سرزندگی

ردیف	نویسنده/نویسندگان	عنوان	نتایج
۳	Pan et al, 2023	اندازه‌گیری سرزندگی شهری و تشخیص مکانیسم تأثیر در چین	در مقیاس شبکه، سرزندگی شهری یک الگوی توزیع فضایی از «پراکندگی بزرگ، تراکم کوچک» را ارائه می‌دهد که دارای ویژگی‌های متمایز قابل توجهی از مقیاس و سلسله‌مراتب شهر است. در مقیاس منطقه‌ای اداری، سرزندگی کلی شهرها در سطح استان‌ها زیاد نیست و تفاوت‌های فضایی زیاد است. اسکن فضایی ۲۸ شهر سرزنده با پتانسیل بالا، متعلق به ۶ خوشه پرنشاط را شناسایی کرد. در مقیاس تراکم شهری، با توجه به درجه سرزندگی، سه شیب وجود دارد. تفاوت فضایی در سرزندگی شهری متأثر از ویژگی‌های داخلی و محیط بیرونی بود.
۴	Liu et al, 2022	مثلث حیاتی: مفهومی جدید برای ارزیابی سرزندگی شهری	سرزندگی نه تنها از درون سیستم شهری می‌آید، بلکه به‌شدت به محیط بیرونی نیز بستگی دارد. مفهوم «مثلث حیاتی» و چارچوب ارزیابی مربوطه به عنوان پایه‌ای برای تحقیقات آینده در نظر گرفته شده است، و مطالعه موردی می‌تواند برخی از حمایت‌های کلیدی تصمیم‌گیری را برای برنامه‌ریزی و مدیریت شهری فراهم کند.
۵	Chen et al, 2022	بررسی الگوهای فضایی و زمانی و همبستگی سرزندگی شهری: ناهمگنی زمانی و مکانی	نتایج نشان می‌دهد توزیع فضایی سرزندگی شهری الگوی خوشه‌ای و چندمرکزی را نشان می‌دهد که می‌توان آن را به ساختار فضایی شهری نسبت داد. سرزندگی شهری طی روز در روزهای هفته و آخر هفته به طور قابل توجهی متفاوت است و با افزایش فاصله تا مرکز شهر مدام کاهش می‌یابد.
۶	Kozegarkaleji et al, 2023	تحلیلی بر شاخص‌های سرزندگی در فضاهای عمومی با تأکید بر امنیت شهروندان (مطالعه موردی: محله بنسنگان یاسوج)	نتایج آزمون t نشان می‌دهد میزان سرزندگی در محله بنسنگان وضعیت مطلوبی ندارد. آزمون رگرسیون ترتیبی نشان می‌دهد بین سرزندگی در این محله و هر یک از شاخص‌های پژوهش رابطه معناداری وجود دارد. با توجه به آزمون همبستگی، وضعیت موجود شاخص‌های سرزندگی نتوانسته است باعث بهبود احساس امنیت ساکنان شود. همچنین، آزمون رگرسیون خطی ساده نیز نشان داد متغیر سرزندگی بر احساس امنیت موجود در این محله مؤثر است
۷	Farahbakhsh et al, 2023	بررسی شاخص‌های سرزندگی فضاهای شهری تحت تأثیر فرهنگ اجتماعی در محله خواجه خضر کرمان	نتایج نشان می‌دهند فرهنگ اجتماعی در سرزندگی فضاهای شهری محله خواجه خضر کرمان تأثیرگذار بوده و چگونگی آن در یک مدل زمینه‌ای شامل مقوله‌های شریاطی، تعاملی، پیامدی به تصویر درآمده است.
۸	PourMohammad et al, 2022	تحلیل تأثیر شناختی عامل سرزندگی بر احساس تعلق ساکنان محلات شهری (موردپژوهی: شهر شیراز)	نتایج نشان داد با بالا بردن شاخص‌های سرزندگی اجتماعی و فرهنگی و الگوهای طراحی می‌توان احساس تعلق ساکنان را افزایش داد. بنابراین، پیشنهاد می‌شود با ایجاد فضاهای جمعی مناسب و برقراری جشن‌های سنتی و مشارکت ساکنان در امور محله و اصلاح الگوهای طراحی در بالا بردن سرزندگی کوشید.
۹	Mousavi et al, 2022	ارائه استراتژی برای ارتقای حس سرزندگی در فضاهای شهری (نمونه موردی: خیابان امام خمینی (ره) - ارومیه)	نتایج این پژوهش نشان‌دهنده این است که در بعد فرهنگی - اجتماعی گویه وجود فضاهای تجمعی و تعاملات اجتماعی بیشترین میزان اهمیت و گویه امنیت در تردد سواره و پیاده بیشترین میزان رضایت، در بعد کالبدی - فضایی گویه تنوع کاربری‌ها بیشترین اهمیت و گویه فعالیت شبانه‌روزی کاربری‌ها بیشترین رضایت و در بعد اقتصادی - رفاهی گویه سهولت دسترسی به حمل‌ونقل عمومی بیشترین اهمیت و گویه آسایش روانی بیشترین میزان رضایت را کسب کرده‌اند.
۱۰	Babakhani et al, 2022	برنامه‌ریزی فضاهای شهری به منظور ارتقای حس سرزندگی (موردپژوهی: خیابان خیام شهر قزوین)	طبق نتایج حاصل از تحلیل‌های کارشناسانه و تحلیل‌های آماری صورت‌گرفته، بهره‌گیری از اصولی همچون: در نظرگیری فضاهای تجمعی جاذب به عنوان مبدأ و مقصد در بخش‌های مختلف خیابان، طراحی مناسب جداره، استفاده از عناصر تاریخی و... می‌تواند در جهت ارتقای حس سرزندگی در خیابان گام برداشت.

شده‌اند. به واسطه عدم شناخت زمینه و ساختار محلات تاریخی سبب ایجاد گسست فضایی در جلفا شده‌اند. این عامل به همراه نبود مدیریت یکپارچه در نظارت بر ساخت‌وسازهای درون بافت تاریخی و حفاظت از آن و بی‌توجهی برنامه‌ریزان شهری در تقویت و بازآفرینی جایگاه اجتماعی آرامنه در جلفا از دیگر عوامل مؤثر در پیدایش این روند رو به افول بوده‌اند. امروزه، افزایش بی‌سابقه قیمت زمین در جلفا این روند را شدت بخشیده است. این روند سبب

تا قبل از دوران معاصر محله‌های شهری ایران دارای محدوده مشخص، ترکیب اجتماعی متجانس و هویت‌مدار و به لحاظ اقتصادی دارای خودکفایی نسبی بوده است. امروزه، به واسطه طرح‌های جامع توسعه شهر و عدم برنامه‌ریزی زمینه‌گرا، ساختار فضایی این محلات دچار تغییر شده است و آنان را در روند افول ارزش‌های تاریخی و فرهنگی خود قرار داده است. طرح‌های جامع توسعه شهر که از طرح‌های شهری دوران مدرنیسم نمونه‌برداری

تغییر فرم فضایی جلفا از منظری تاریخی - فرهنگی به قطبی تجاری - اقتصادی شده است.

با توجه به توضیحات صورت گرفته، امروزه یکی از دغدغه‌های مهم در طراحی فضاهای شهری، سرزنده بودن این مکان‌ها است که باعث تداوم حضور شهروندان می‌شود. توجه به علایق شهروندان، ایجاد کاربری‌های متنوع و فعال شبانه‌روزی، ایجاد کانون‌های تجمع و تعاملات ساکنان، مشارکت دادن شهروندان در فرایند برنامه‌ریزی محله و توجه به علایق و ترجیحات آن‌ها از نیازهای اساسی یک فضای شهری سرزنده است که بی‌توجهی به آن‌ها موجب کاسته شدن توانمندی محیط در دستیابی به شاخص‌های سرزندگی شهری می‌شود. متوقف کردن روند رو به افول در بافت تاریخی جلفا نیازمند تدوین طرح حفاظت و مشخص کردن مولی اجرای آن است. با توجه به مطالب بیان شده و تاریخچه محله جلفا و با در نظر داشتن متغیرهای گوناگون دخیل در این محله از طرح‌های توسعه شهری ناهماهنگ تا سودجویی سرمایه‌داران که نتیجه آن، مهاجرت گسترده ارمنه و ورود مسلمانان به جلفا است، اندیشیدن در مورد راه حل مناسب برای تغییر مسیر این جریان با سرزندگی محله جلفا به شکلی معقول ضروری به نظر می‌رسد.

■ مبانی نظری

واژه سرزندگی اولین بار در ادبیات تخصصی طراحی شهری با انتشار اثر کلاسیک داندل اپلیارد در سال ۱۹۸۱ مطرح شد (Habibi et al, 2016).

سرزندگی را در مفهوم ساده می‌توان مقدار ظرفیت و توانایی یک پدیده برای رشد و بقا تعریف کرد (Jiang et al, 2023). به صورت کلی، سرزندگی یک مفهوم در روانشناسی است. معمولاً این مفهوم شامل سه عنصر اصلی است که عبارت‌اند از: سرگرمی، شادی و رضایت از زندگی. این اصطلاح در فارسی به معنای شادی، زنده‌دلی، خوشبختی و سرگرمی به کار می‌رود (Hosseinzadeh & Safaralizadeh, 2020). لینچ سرزندگی را بخشی از فرم شهری و شاخص اصلی ارزیابی فرم شهری می‌داند (Wu et al, 2022). رابرت کوآن نیز این مفهوم را مناسب برای زندگی و فراهم‌کننده کیفیت زندگی مطلوب تعریف کرده است (Cowan, 2010). به صورت کلی، سرزندگی کلیدواژه‌ای میان‌رشته‌ای است که در علوم و حوزه‌های گوناگون می‌تواند تعریف و مفاهیم گوناگونی داشته باشد. سرزندگی از نیازهای شهرهاست که با توسعه روند شهرنشینی و آسیب‌های اجتماعی، اهمیت آن روزبه‌روز بیشتر می‌شود (Li et al, 2022). فضاهای سرزنده شهری سبب افزایش زمینه روابط اجتماعی بین افراد متفاوت جهت ایجاد یک سرمایه اجتماعی می‌شود. شهرها همانند موجودات زنده هستند، زیرا دوره رشد، سکون و نزول را تجربه می‌کنند. سرزندگی ظرفیتی است که سبب انطباق و پاسخ‌دهی شهر نسبت به شرایط در حال تغییر می‌شود. در شهرهایی که ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و محیطی به سطحی از پایداری رسیده‌اند، چنین وفق‌پذیری و پاسخ‌دهی به مراتب بیشتر است. شناخت و وسعت این مفاهیم، منابع عظیمی در راستای بازسازی (خودسازی) مراکز شهری ارائه می‌دهد. در نتیجه زیست‌پذیری و سرزندگی به تنهایی یک مفهوم اقتصادی نیست، بلکه مسائل دیگری مانند انسجام اجتماعی، پایداری محیط زیست، فرهنگ و هویت را شامل می‌شود، همچنین سرزندگی با توسعه متوازن تمامی جنبه‌های زندگی شهری مرتبط است (Akinci et al, 2022). سرزندگی در محیط‌های شهری دارای اهمیت زیادی است، تا جایی که سرزندگی شهری را فرایند اجتماعی می‌دانند که به‌شدت با موجودیت‌های کالبدی فرم شهری، به‌ویژه محیط ساخته‌شده گره خورده است (Tang & Ta, 2022). سرزندگی شهری یعنی ظرفیت شهر برای پاسخ دادن و انطباق با شرایط (Zhang et al, 2021). بر این اساس، شهر سرزنده برای همه مردم است که در آن اجزای کالبدی و اجتماعی در جهت پیشرفت جامعه و اعضای آن با هم کار می‌کنند. افراد مختلف، عوامل گوناگونی برای یک شهر سرزنده قائل هستند؛ جیکوبز برای یک شهر سرزنده چهار

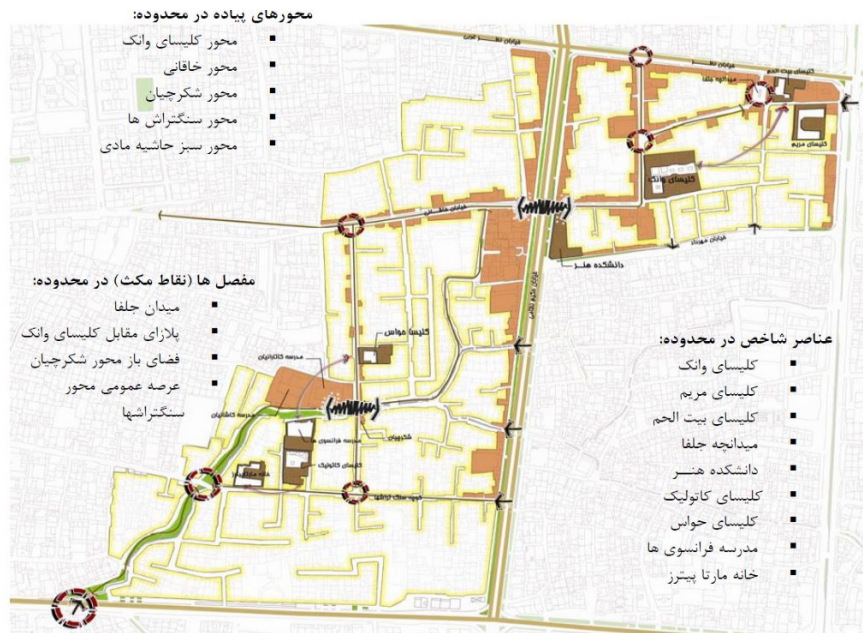
ویژگی را بیان می‌کند؛ وجود بیش از دو کارکرد اصلی، کوتاه بودن بلوک‌ها، ساختمان‌های با سن و سال متفاوت و تراکم فشرده کافی از مردم صرف‌نظر از علت حضورشان (Jacobs, 1993). Montgomery (1998) نیز سه عامل کلیدی تنوع، فعالیت و تعامل را به عنوان عوامل مؤثر بر سرزندگی شهری می‌داند. نظرسنجی Gallup (2018) نیز سرزندگی را به عنوان یکی از اولویت‌های اصلی جامعه معرفی کرد و از دهه ۱۹۷۰، مطالعات متعددی در رابطه با سرزندگی در کشورهای صنعتی انجام شده است، در دانمارک در سال ۲۰۱۶ و فنلاند در سال ۲۰۱۸ (با امتیاز ۷/۶۳ از ۱۰ تا ۱۰) شادترین کشورها بودند (Mouratidis & Yiannakou, 2021). بر اساس همین نظرسنجی‌ها، ایران از شادابی و نشاط پایینی برخوردار است (Zeynali Azim et al, 2023). رسیدن به سرزندگی و نشاط در نظر گرفته شده است. همچنین سازمان ملل اعلام کرد که ۸۶ درصد جمعیت طبق برنامه ۲۰۵۰ در مناطق شهری زندگی خواهند کرد و بیش از یک سوم جمعیت جهان در مناطق ساحلی زندگی می‌کنند و تراکم جمعیت در این مناطق به طور تصاعدی در حال افزایش است (Saberifar, 2023). در ایران بر اساس اطلاعات مرکز آمار در زمینه سرشماری عمومی نفوس و مسکن، ۷۴ درصد جمعیت کشور در مناطق شهری و ۲۶ درصد در مناطق روستایی ساکن هستند هنگامی که افراد جامعه از سرزندگی، تعلق اجتماعی، روابط اجتماعی مطلوب و رضایت از زندگی برخوردار باشند و انگیزه کار و تلاش افزایش یابد، توسعه اقتصادی نیز افزایش می‌یابد. چنین جامعه‌ای مسیر پیشرفت را طی خواهد کرد (Rastbin et al, 2012).

■ مواد و روش‌ها

با توجه به اینکه در مطالعه حاضر به تبیین بررسی عوامل مؤثر بر ارتقای سرزندگی محلات شهری در محله جلفای شهر اصفهان پرداخته می‌شود، پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی است، چرا که علاوه بر جنبه آگاهی‌بخشی و علمی، جنبه کاربردی نیز خواهد داشت. با توجه به هدف و ماهیت، این پژوهش از نظر روش، یک پژوهش کیفی است. راهبرد مورد استفاده برای بخش کیفی نظریه داده‌بنیاد (گراندد تئوری) و طبقه‌بندی اطلاعات جمع‌آوری‌شده از خبرگان تحقیق است. جامعه آماری تحقیق اساتید و متخصصان شهرسازی، طراحی شهری است و حجم نمونه شامل ۲۰ نفر از خبرگان است که به صورت نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. در نمونه‌گیری از دو روش نمونه‌گیری آسان و گلوله برفی استفاده شد. معمولاً در پژوهش‌های کیفی برای کسب بیشترین اطلاعات، از نمونه‌گیری مبتنی بر هدف استفاده می‌شود، جهت گردآوری داده‌ها از ابزار مصاحبه اکتشافی و نیمه‌ساختاریافته استفاده شد. در نهایت پس از جمع‌آوری اطلاعات از بخش‌های مصاحبه و بررسی منابع، در این مرحله از روش داده‌بنیاد و کدگذاری (باز، محوری و انتخابی)، برای طبقه‌بندی داده‌ها استفاده شد. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات و برای انجام بهتر پژوهش و استخراج کدها، مفاهیم و مؤلفه‌های محوری و تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها و پل‌ها از نرم‌افزار MaxQDA استفاده شد.

■ معرفی محدوده مورد مطالعه

محله مورد بررسی محله جلفای اصفهان است که محل اسکان ارمنه اصفهان بوده و دارای حدود و ثغور مشخص است و هم‌اکنون با وجود توسعه‌های جدید به دلیل وجود نقاط با ارزش تاریخی فراوان، بافت خود را تا حد زیادی حفظ کرده است. علاوه بر آن، فرهنگ و شیوه میبشت ارمنه ساکن در این منطقه، دلیلی مضاعف بر مشخص بودن مرزهای محله در گذشته بوده است و همان‌طور که گفته شد، بافت دارای ارزش تاریخی و فرهنگی و تمرکز کاربری‌های جاذب جمعیت پیاده، محدوده را به یکی از نقاط اقتصادی مهم در سطح کل شهر تبدیل کرده است.

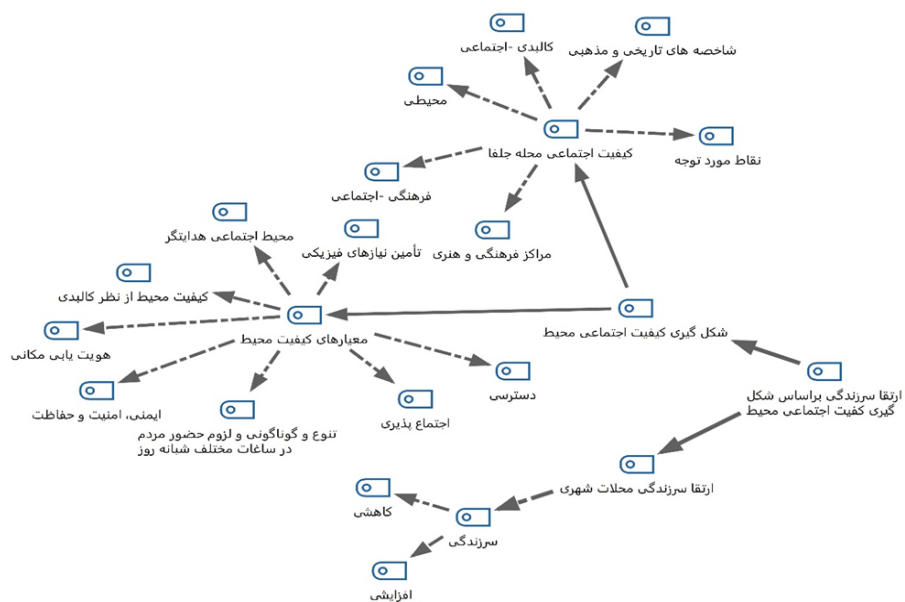

شکل ۱. محله جلفای اصفهان

عنوان عوامل تأثیرگذار تأکید کرد. با بررسی ویژگی‌های کیفیت محیطی در مطالعه موردی محله جلفا عواملی که باعث شده است محله جلفای اصفهان به عنوان یک محله دارای کیفیت محیطی مورد بررسی قرار گیرد شامل: ۱. مراکز فرهنگی و هنری؛ ۲. بعد فرهنگی و اجتماعی؛ ۳. نقاط مورد توجه؛ ۴. شاخصه‌های تاریخی و مذهبی؛ ۵. از نظر بعد کالبدی - اجتماعی؛ ۶. بعد محیطی و بعد فرهنگی اجتماعی مورد ارزیابی قرار گرفته است. در بررسی میزان سرزندگی از نظر دو شاخص کاهشی که شامل عواملی که باعث کاهش میزان سرزندگی محلی می‌شود و افزایشی نیز شامل مواردی که باعث کیفیت و ارتقای سرزندگی محله‌های شهری می‌شوند پرداخته است.

یافته‌ها

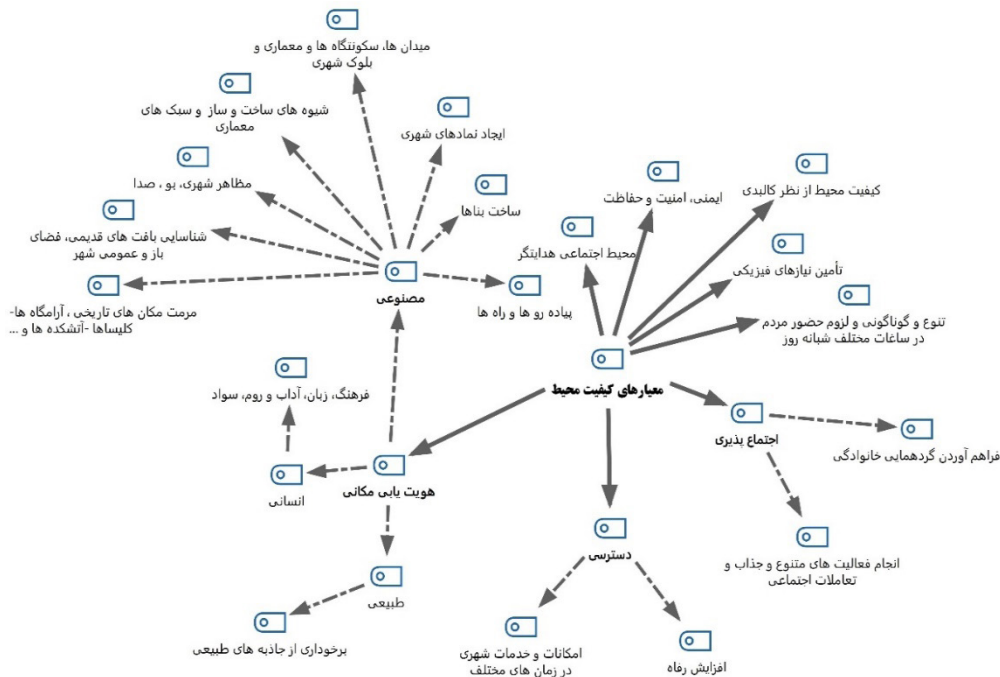
در بررسی یافته‌های تحلیل کیفی به بررسی دو شاخص اصلی عوامل مؤثر در شکل‌گیری کیفیت اجتماعی محیط و نقش آن در بر ارتقای سرزندگی محلات شهری به صورت مطالعه موردی محله جلفای اصفهان به عنوان شاخص مهم در پژوهش حاضر به آن پرداخته شده است. ابتدا یک مدل مفهومی کلی از دو متغیر ارائه می‌شود. در بررسی نقش شکل‌گیری کیفیت اجتماعی محیط بر ارتقای سرزندگی محلات شهری در متغیر کیفیت اجتماعی محیط در بعد کلی به نقش عواملی همچون تأمین نیازهای فیزیکی، کیفیت محیط از نظر کالبدی، هویت مکانی، میزان امنیت و حفاظت دسترسی، اجتماع‌پذیری و... به

شکل ۲. مدل کلی عوامل مؤثر در شکل‌گیری کیفیت اجتماعی محیط و نقش آن در بر ارتقای سرزندگی محلات شهری

به نوعی در بالا بردن کیفیت محیط اجتماعی شهری اثرگذار باشد. در شکل ۳ معیارهای کلی با توجه به تحقیقات و پژوهش‌ها و همچنین، براساس دیدگاه متخصصان حوزه شهری به عنوان یک راهکار عملی چه در شهرها و محله‌هایی که به دلیل داشتن این ویژگی‌ها نسبت به سایر محله‌ها که از نظر کیفیت محیط در سطح پایین‌تری قرار دارند مورد ارزیابی قرار گرفته است.

حال به صورت تحلیلی و جزئی هر یک از این موارد را که توسط خبرگان ارائه شده، به صورت کدگذاری محوری ارائه می‌شود. براساس دیدگاه خبرگان رشته طراحی شهری عواملی که می‌تواند در ارتقای کیفیت محیط در حوزه شهری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار باشد، داشت معیارهای محیطی مناسب در جذب و سرمایه‌گذاری که باعث افزایش توسعه اقتصادی، جذب سرمایه‌گذاری عام و خاص، رونق بازارگردی و جذب توریست‌ها به دلیل جاذبه‌های دیدنی، نوع معماری، آداب و رسوم و سنت‌ها، ارتباطات اجتماعی و فرهنگی می‌تواند

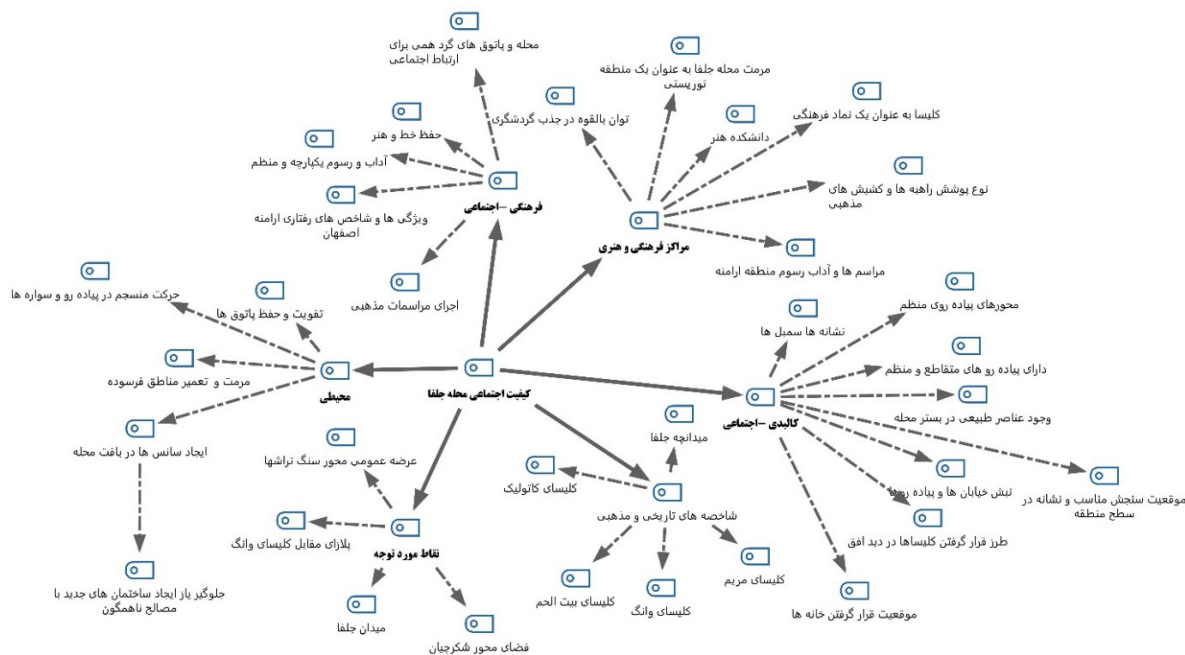
شکل ۳. مدل مفهومی از عوامل مؤثر در شکل‌گیری کیفیت اجتماعی محیط محلات شهری

بهداشت و سلامت اجتماعی؛ ۰.۵ از روش مصنوعی می‌توان میزان کیفیت محیط محله را ارتقا بخشید که می‌توان به مواردی اشاره کرد که سیمای شهر را زیباتر و دلپذیرتر می‌کند. ساخت میدان‌ها با نمادهای مذهبی و هنری خاص هر منطقه که بستگی به نوع معماری هر شهر دارد؛ محیط‌ها و پیاده‌روهای مطلوب با فضای متنوع از نظر بو، حفاظ و...؛ نقشه ساختمان‌ها که مسیرهای ورودی و خروجی یک محله را به‌درستی نشان می‌دهند و دارای نمادها و خطوط منظم هستند؛ شناسایی مناطقی که دارای بافت تاریخی متنوع هستند و مرمت و بازسازی آن در جهت افزایش رونق گردشگری و جذب توریست می‌تواند گفت که ایران دارای تمدنی هزارساله است و نیز از نظر ذخایر و معادن ثروت زیادی دارد، اما نحوه مدیریت در بخش برنامه‌ریزی شهری و باعث به‌بخش بودجه، کاهش میزان رفاه اقتصادی مردم در توسعه اقتصادی باعث کاهش کیفیت محل زندگی افراد می‌شود به نوعی که افرادی که دارای سطح درآمد اقتصادی بالایی هستند و از نظر سطح آموزش و مهارت توانایی بالقوه زیادی دارند در کنترل محیط زیست خود عملکرد بهتری نسبت به قشر پایین و کم‌درآمد شهر دارند. افراد با کسب مهارت‌های آموزشی و حرفه‌ای که می‌تواند از طریق آموزش و پرورش می‌تواند برنامه‌های جامع برای کودکان و نوجوان ایجاد کرد. سند بنیادین آموزش و پرورش که در سال‌های اخیر وظیفه دارد مسیری روشن در اختیار جوانان قرار دهد که بتوانند به تمام ساخت‌های تربیتی، اقتصادی، اجتماعی دست یابند. لزوماً با کسب مهارت‌ها زمینه را برای ایجاد کارآفرینی، خلاقیت و طرح و ایده و برنامه‌ریزی و مدیریت بهتر ایجاد

شکل ۳ براساس یک معیار کلی از کیفیت اجتماعی محیط که در حوزه شهری باعث ارتقا و بهبود وضعیت شهری و محلی می‌شود بیان می‌کند عواملی در شکل‌گیری این روند اثرگذار هستند. از شاخصه‌های اصلی آن می‌توان به موارد زیر اشاره کرد که شامل ۰.۱ میزان امنیت و حفاظت به عنوان یک اصل مهم که شهروندان بتوانند با آرامش و رهایی از خطر و تهدید و بدون ترس زندگی خوبی داشته باشند. امنیت استحقاق طبیعی هر فرد و نخستین شرط تداوم زندگی و همزیستی است. ۰.۲ از نظر کیفیت محیط زیست و کالبدی و سیمای شهری تا بتواند یک محیط دلشاد و سرزنده را برای اهالی شهر و محله به ارمغان بیاورد، داشتن جاذبه‌ها، فضای سبز، امکانات رفاهی و خدمات‌رسانی خوب در حوزه‌های سلامت، برآورده کردن نیازهای بهداشتی و رفاهی و داشتن فروشگاه‌ها، فراهم آوردن گردهمایی‌هایی خانوادگی و تأمین نیازها و اوقات فراقت به منظور کاهش میزان خستگی‌ها و فعالیت‌های روزمره به شمار می‌رود. ۰.۳ تأمین امکانات و خدمات شهری در زمان‌ها مختلف، افزایش سطح رفاه اقتصادی برای ساکنان محله و شهرها برای جلوگیری از مهاجرت‌های بی‌رویه به شهرهای بزرگ و افزایش زاغه‌نشینان که اکثراً دارای درآمد و وضعیت معیشتی پایین از سطح جامعه هستند. ۰.۴ در بحث هویت‌یابی مکانی که شامل ابعاد انسانی که به نوبه خود شامل آداب و رسوم، فرهنگ اجتماعی، زبان و گویش‌های محلی، بعد اجتماعی که شامل ارج نهادن به فرهنگ انسانی و ارتباط متقابل و هویت شهری و حفظ محله، دلسوزی، حس تعلق گروهی و همدمی و مشارکت گروهی در فعالیت‌های محله در بهبود وضعیت محله از نظر

دارند و در واقع به عنوان تبلوری از حریم‌ها و قلمروی یکسری از افراد که از نظر اجتماعی به هم نزدیک‌تر هستند. شکل ۳ مواردی را نشان می‌دهد در آن محله جلفای اصفهان دارای یکسری ویژگی‌ها، آداب و رسوم و طرز تفکری هستند که باعث شده است محله جلفای اصفهان به عنوان یک محله مطلوب در نظر گرفته شود و بتواند سالانه گردشگران و جهانگردان زیادی را به سمت خود بکشد.

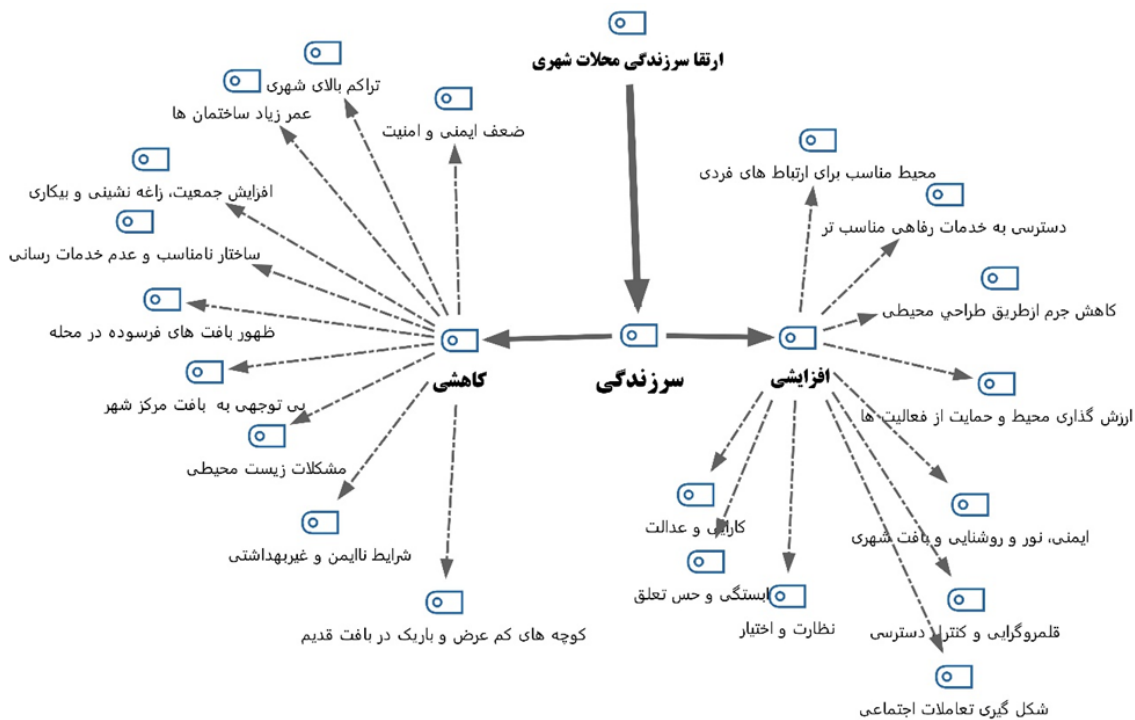
کرد. درخور یادآوری است که در این بین سهم دولت و نهادهای ذی‌صلاح باید بیش از پیش ارتقا یابد و شهروندان نیز حمایت لازم را در فعالیتهای شهری و محله‌ای ایفا کنند. حال با توجه به مطالعه موردی که در ارتباط با میزان کیفیت اجتماعی محیط در منطقه جلفای اصفهان انجام شده است در این باره به بررسی موردی خصوصیات معماری، آداب و رسوم، نوع ارتباط اجتماعی این محله می‌پردازیم. بدون شک، محله به عنوان یک عرصه‌های فضاهای شهری به شمار می‌آید که افراد آن تعاملات اجتماعی بیشتری با یکدیگر

شکل ۴. مدل مفهومی از عوامل مؤثر در شکل‌گیری کیفیت اجتماعی محیط محلات شهری (محله جلفای اصفهان)

پنجم که به سال ۱۶۷۰ میلادی صورت گرفت تعداد زیادی از گروه‌های مردمی منطقه ارمنه ارمنستان به جلفا و در محله ایروانی‌ها سکونت گزیدند. با بررسی محله جلفا عواملی را که باعث افزایش و رونق گردشگری و جاذبه‌های طبیعی این منطقه شده شامل ۰۱ آداب و رسوم و نوع معماری شهری، نمادها، آرامگاه، کلیسا که آداب و رسوم و نگرش و فرهنگ یک اقلیت را نشان می‌دهند و گردهمایی در مراسم‌ها، توجه به نوع بافت استحکام و زیبایی خانه‌ها، ایجاد فضای سبز، بستر سازی فضای کسب‌وکار مناسب و جلوگیری از تجمع زیاد ماشین‌ها در فضای شهری، ظاهر و مبلمان شهر و استفاده از نمادهای بصری جذاب و خلاقیت در نوع معماری شامل معماری ورودی در کلیساها، تقویت و حفظ پاتوق‌ها و موقعیت قرار گرفتن خانه‌ها و بسیاری از موارد زیر می‌تواند در کیفیت محیط اجتماعی محله جلفا تأثیرگذار باشد. حال به بررسی عواملی که باعث افزایش یا کاهش میزان سرزندگی شهری می‌شود خواهیم پرداخت.

براساس بررسی تحقیقات و یافته‌ها و دیدگاه‌های خبرگان رشته طراحی شهری عوامل زیادی باعث شده است محله جلفا اصفهان به عنوان یک محله مطلوب که دارای کیفیت اجتماعی بالایی است شناخته شود. شهر اصفهان دارای پیشینه‌ای تاریخی از نظر فرهنگ و هنر، خط و معماری است. اما ابتدا باید شناختی کامل از شهروندان محله جلفا ارائه دهیم که شامل زبان، فرهنگ و نوع آداب و رسوم آنان بپردازیم که توانسته است تأثیر مهمی بر محیط اجتماعی خود داشته باشند براساس یافته‌های تاریخی ساکنان این محله از اصفهان در واقع مردمانی بودند که براساس اسناد تاریخی در پنج مرحله مهاجرت باعث شکل‌گیری محله جلفا اصفهان شده است و دلیل آن نیز مهاجرت ارمنه در جلفای ارس که توسط شاه عباس یکم صورت گرفته است. در مهاجرت‌هایی که طی مراحل مختلف صورت گرفته، نوع مهارت خانواده‌ها که شامل ۲۰۰ خانواده سنگ‌تراش بوده است باعث توسعه حوزه غربی این شهرک شده است. با مهاجرت مرحله چهارم که نزدیک به ۱۲ هزار ارمنی در بخش شمالی زاینده‌رود به جلفا رونق بسیاری به دست آمده و در مهاجرت

شکل ۵. مدل مفهومی از عوامل مؤثر بر ارتقای سرزندگی محلات شهری

ارتقای سرزندگی محلات شهری در متغیر کیفیت اجتماعی محیط در بعد کلی به نقش عواملی همچون تأمین نیازهای فیزیکی، کیفیت محیط از نظر کالبدی، هویت مکانی، میزان امنیت و حفاظت دسترسی، اجتماع پذیری و غیره به عنوان عوامل تأثیرگذار تأکید کرد. با بررسی ویژگی‌های کیفیت محیطی در مطالعه موردی محله جلفا عواملی که باعث شده است محله جلفای اصفهان به عنوان یک محله دارای کیفیت محیطی مورد بررسی قرار گیرد شامل: ۱. مراکز فرهنگی و هنری؛ ۲. بعد فرهنگی و اجتماعی؛ ۳. نقاط مورد توجه؛ ۴. شاخص‌های تاریخی و مذهبی؛ ۵. از نظر بعد کالبدی - اجتماعی؛ ۶. بعد محیطی و بعد فرهنگی اجتماعی مورد ارزیابی قرار گرفته است. در بررسی میزان سرزندگی از نظر دو شاخص کاهش که شامل عواملی که باعث کاهش میزان سرزندگی محلی می‌شود و افزایشی نیز شامل مواردی که باعث کیفیت و ارتقای سرزندگی محله‌های شهری می‌شوند پرداخته است. براساس دیدگاه خبرگان رشته طراحی شهری عواملی که می‌تواند در ارتقای کیفیت محیط در حوزه شهری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار باشد داشت. معیارهای محیطی مناسب در جذب و سرمایه‌گذاری که باعث افزایش توسعه اقتصادی، جذب سرمایه‌گذاری عام و خاص، رونق بازاریابی و جذب توریست‌ها به دلیل جاذبه‌های دیدنی، نوع معماری، آداب و رسوم و سنت‌ها، ارتباطات اجتماعی و فرهنگی می‌تواند به نوعی در بالا بردن کیفیت محیط اجتماعی شهری اثرگذار باشد. براساس یک معیار کلی از کیفیت اجتماعی محیط که در حوزه شهری باعث ارتقا و بهبود وضعیت شهری و محلی می‌شود بیان می‌کند عواملی در شکل‌گیری این روند اثرگذار هستند. از شاخص‌های اصلی آن می‌توان به موارد زیر اشاره کرد که شامل ۰۱. میزان امنیت و حفاظت به عنوان یک اصل مهم که شهروندان بتوانند با آرامش و رهایی از خطر و تهدید و بدون ترس زندگی خوبی داشته باشند. امنیت استحقاق طبیعی هر فرد و نخستین شرط تداوم زندگی و همزیستی است. ۰۲. از نظر کیفیت محیط زیست و کالبدی و سیمای شهری تا بتواند یک محیط دلشاد و سرزنده را برای اهالی شهر و محله به ارمغان بیاورد داشتن جاذبه‌ها، فضای سبز، امکانات رفاهی و خدمات‌رسانی

در بررسی عوامل مؤثر بر ارتقای میزان سرزندگی محلات شهری طبق دیدگاه خبرگان از دو طریق مورد ارزیابی قرار گرفته است که شامل عواملی که باعث افزایش سرزندگی محلات شهری و روابط اجتماعی می‌شود و دیگری عوامل که سبب کاهش آن می‌شود است. در بعد افزایشی عواملی مانند محیط مناسب برای ارتباط‌های فردی و اجتماعی، دسترسی مناسب‌تر به خدمات رفاهی، کاهش میزان جرم و جنایت و... و در بعد کاهش نیز عواملی مانند ضعف ایمنی و امنیت، تراکم جمعیت، فرسودگی و عمر زیاد ساختمان‌ها افزایش نرخ بیکاری که بر اثر افزایش جمعیت به وجود می‌آید. شکل ۵ به صورت مناسب دو بعد افزایش و کاهش سرزندگی محلی را بیان کرده است.

نتیجه‌گیری

امروزه، طراحان و برنامه‌ریزان شهری برای ایجاد جامعه‌ای سلامت محیطی و امن و شاداب در پی ایجاد اصول خلاقانه‌ای هستند که سبب شادابی و سرزندگی محیط شهر می‌شود، تا ضمن افزایش نشاط و پایداری در عرصه شهری، سبب ارتقای میزان رضایت ساکنان از محل زیستی شوند. حیات زندگی فرد در میان جمع بودن است و آنچه به یک فضا زندگی میبخشد، مردم و حضور فعال و پرشور و نشاط آن‌ها در فضا است. برای دست یافتن فضایی زنده و یا زیست‌پذیری و سرزندگی در محیط، باید اماکن و موقعیت‌هایی برای ایجاد تجارب دوست‌داشتنی فراهم آورد که این مهم سبب ارتقای حس تعلق افراد نسبت به مکان خواهد شد. سرزندگی شهری شامل پنج بخش سرزندگی اقتصادی، اجتماعی، اکولوژی، طراحی و فرهنگی است که مجموع آن‌ها سبب ایجاد حس رضایت ساکنان نسبت به محله مسکونی‌شان و در نتیجه، افزایش حس تعلق آن‌ها نسبت به محل زندگیشان می‌شود. برای رسیدن به شرایط مطلوب در هر جامعه‌ای اولین قدم شناخت وضع موجود و تبیین مسائل و مشکلات آن جامعه است و شناخت عوامل مختلف سرزندگی و تأثیر آن بر احساس تعلق ساکنان محلات یکی از مسائل مهم و بنیادی در حوزه پایداری است. در بررسی نقش شکل‌گیری کیفیت اجتماعی محیط بر

باشند براساس یافته‌های تاریخی ساکنان این محله از اصفهان در واقع مردمانی بودند که براساس اسناد تاریخی در پنج مرحله مهاجرت باعث شکل‌گیری محله جلفا اصفهان شده است و دلیل آن نیز مهاجرت ارانه در جلفای ارس که توسط شاه عباس یکم صورت گرفته است. در مهاجرت‌هایی که طی مراحل مختلف صورت گرفته است نوع مهارت خانواده‌ها که شامل ۲۰۰ خانواده سنگ‌تراش بوده باعث توسعه حوزه غربی این شهرک شده است. با مهاجرت مرحله چهارم که نزدیک به ۱۲ هزار ارمنی در بخش شمالی زاینده‌رود به جلفا رونق بسیاری به دست آمده و در مهاجرت پنجم که به سال ۱۶۷۰ میلادی صورت گرفت تعداد زیادی از گروه‌های مردمی منطقه آرامنه ارمنستان به جلفا و در محله ایروانی‌ها سکونت گزیدند. با بررسی محله جلفا عواملی را که باعث افزایش رونق گردشگری و جاذبه‌های طبیعی این منطقه شده شامل آداب و رسوم و نوع معماری شهری، نمادها، آرامگاه، کلیسا که آداب و رسوم و نگرش و فرهنگ یک اقلیت را نشان می‌دهند و گردهمایی در مراسم‌ها، توجه به نوع بافت استحكام و زیبایی خانه‌ها، ایجاد فضای سبز، بسترسازی فضای کسب‌وکار مناسب و جلوگیری از تجمع زیاد ماشین‌ها در فضای شهری، ظاهر و مبلمان شهر و استفاده از نمادهای بصری جذاب و خلاقیت در نوع معماری شامل معماری ورودی در کلیساها، تقویت و حفظ پاتوق‌ها و موقعیت قرار گرفتن خانه‌ها و بسیاری از موارد دیگر می‌تواند در کیفیت محیط اجتماعی محله جلفا تأثیرگذار باشد. در بررسی عوامل مؤثر بر ارتقای میزان سرزندگی محلات شهری طبق دیدگاه خبرگان از دو طریق مورد ارزیابی قرار گرفته است که شامل عواملی که باعث افزایش سرزندگی محلات شهری و روابط اجتماعی می‌شود و دیگری عوامل که سبب کاهش آن می‌شود است. در بعد افزایشی عواملی مانند محیط مناسب برای ارتباط‌های فردی و اجتماعی، دسترسی مناسب‌تر به خدمات رفاهی، کاهش میزان جرم و جنایت و در بعد کاهش‌ی نیز عواملی مانند ضعف ایمنی و امنیت، تراکم جمعیت، فرسودگی و عمر زیاد ساختمان‌ها و افزایش نرخ بیکاری که بر اثر افزایش جمعیت به وجود می‌آید. اصولاً با توجه به چندوجهی بودن ابعاد سرزندگی محلات شهری، اخذ یک رویکرد سیستمی و همه‌جانبه‌نگر که در آن تمام ابعاد با هم مورد توجه قرار داده شود، لازم و ضروری است؛ تا از این رهگذر عناصر سازنده شهری (محیطی، اجتماعی، اقتصادی و کالبدی) مشخص و جایگاه آن در شهر و جامعه و نحوه ارتباط آن با مردم در پدیده‌های شهر شناسایی شوند. در راستای ارتقای هرچه بیشتر کیفیت فضای شهری و سرزندگی محله‌ای راهکارهای زیر قابل تأمل است:

- جلوگیری از ایجاد ساختمان‌های جدید با مصالح ناهمگون در محله به‌خصوص در اطراف بناهای باارزش
- حفظ و تقویت پاتوق‌ها
- حفظ خط و فرهنگ و زبان ارمنی
- تقویت فعالیت‌های جذاب به صورت خودجوش یا سازمان‌یافته برای جذب دیگران
- تنوع در انواع کاربری‌ها به نحوی که جاذب گروه‌های مختلف اجتماعی، سنی... باشد.
- ساماندهی کاربری‌های اوقات فراغت (خوراکی‌فروشی‌ها)
- ایجاد تباین فضایی در طول محورها
- حفظ و تقویت کارکردهایی که متناسب با تصویر ذهنی شهروندان از آن فضا باشد.
- تقویت فعالیت‌های گوناگون ولی مکمل یا سازگار در محورها
- رسیدگی و تقویت هر چه بیشتر مادی‌های موجود در محله در راستای ارتقای کیفیت زیست‌محیطی محله و
- ایجاد لبه‌های طبیعی محله‌ای.

خوب در حوزه‌های سلامت، برآورده کردن نیازهای بهداشتی و رفاهی و داشتن فروشگاه‌ها، فراهم آوردن گردهمایی‌هایی خانوادگی و تأمین نیازها و اوقات فراقت به منظور کاهش میزان خستگی‌ها و فعالیت‌های روزمره به شمار می‌رود. ۳. تأمین امکانات و خدمات شهری در زمان‌ها مختلف، افزایش سطح رفاه اقتصادی برای ساکنان محله و شهرها برای جلوگیری از مهاجرت‌های بی‌رویه به شهرهای بزرگ و افزایش زاغه‌نشینان که اکثراً دارای درآمد و وضعیت معیشتی پایین از سطح جامعه هستند. ۴. در بحث هویت‌یابی مکانی که شامل ابعاد انسانی که به نوبه خود شامل آداب و رسوم، فرهنگ اجتماعی، زبان و گویش‌های محلی، بعد اجتماعی که شامل ارج نهادن به فرهنگ انسانی و ارتباط متقابل و هویت شهری و حفظ محله، دلسوزی، حس تعلق گروهی و همدلی و مشارکت گروهی در فعالیت‌های محله در بهبود وضعیت محله از نظر بهداشت، سلامت اجتماعی؛ ۵. از روش مصنوعی می‌توان میزان کیفیت محیط محله را ارتقا بخشید که می‌توان به مواردی اشاره کرد که سیمای شهر را زیباتر و دلپذیرتر می‌کند. ساخت میدان‌ها با نمادهای مذهبی و هنری خاص هر منطقه که بستگی به نوع معماری هر شهر دارد؛ محیط‌ها و پیاده‌روهای مطلوب با فضای متنوع از نظر بو، حفاظ و غیره نقشه‌ها ساختمان‌ها که مسیرهای ورودی و خروجی یک محله را به‌درستی نشان می‌دهند و دارای نمادها و خطوط منظم هستند؛ شناسایی مناطقی که دارای بافت تاریخی متنوعی هستند و مرمت و بازسازی آن در جهت افزایش رونق گردشگری و جذب توریست. می‌توان گفت که ایران دارای تمدنی هزارساله است و نیز از نظر ذخایر و معادن دارای ثروت زیادی است، اما نحوه مدیریت در بخش برنامه‌ریزی شهری و کم‌توجهی به بخش بودجه، کاهش میزان رفاه اقتصادی مردم در توسعه اقتصادی باعث کاهش کیفیت محل زندگی افراد می‌شود به نوعی که افرادی که دارای سطح درآمد اقتصادی بالایی هستند و از نظر سطح آموزش و مهارت توانایی بالقوه زیادی دارند در کنترل محیط زیست خود عملکرد بهتری نسبت به قشر پایین و کم‌درآمد شهر دارند. افراد با کسب مهارت‌های آموزشی و حرفه‌ای که می‌تواند از طریق آموزش و پرورش می‌تواند برنامه‌های جامعه برای کودکان و نوجوان ایجاد کرد. یافته‌های تحقیق با یافته‌های نتایج (مورائیدیس و پورتینگا [۱۲]، لیو و همکاران [۱۳]، پان و همکاران [۱۴]) فرجبخش و همکاران [۱۸]، پورمحمد و همکاران [۱۹]، موسوی و همکاران [۲۰] مشابه بوده است. سند بنیادین آموزش و پرورش که در سال‌های اخیر وظیفه دارد تا بتواند مسیری روشن در اختیار جوانان قرار دهد که بتوانند به تمام ساحت‌های تربیتی، اقتصادی، اجتماعی دست یابند. لزوماً با کسب مهارت‌ها زمینه را برای ایجاد کارآفرینی، خلاقیت و طرح و ایده و برنامه‌ریزی و مدیریت بهتر ایجاد کرد. در خور یادآوری است که در این بین سهم دولت و نهادهای ذی‌صلاح باید بیش از پیش ارتقا یابد و شهروندان نیز حمایت لازم را در فعالیت‌های شهری و محله‌ای ایفا کنند. حال با توجه به مطالعه موردی که در ارتباط با میزان کیفیت اجتماعی محیط در منطقه جلفای اصفهان انجام شده است در این باره به بررسی موردی خصوصیات معماری، آداب و رسوم، نوع ارتباط اجتماعی این محله می‌پردازیم. بدون شک محله به عنوان یک عرصه‌های فضاهای شهری به شمار می‌آید که افراد آن تعاملات اجتماعی بیشتری با یکدیگر دارند و در واقع به عنوان تبلوری از حریم‌ها و قلمروی یکسری از افراد که از نظر اجتماعی به هم نزدیک‌تر هستند. براساس بررسی تحقیقات و یافته‌ها و دیدگاه‌های خبرگان رشته طراحی شهری عوامل زیادی باعث شده است محله جلفا اصفهان به عنوان یک محله مطلوب که دارای کیفیت اجتماعی بالایی است شناخته شود. شهر اصفهان دارای پیشینه‌ای تاریخی از نظر فرهنگ و هنر، خط و معماری است. اما ابتدا باید شناختی کامل از شهروندان محله جلفا ارائه دهیم که شامل زبان، فرهنگ و نوع آداب و رسوم آنان برداریم که توانسته است تأثیر مهمی بر محیط اجتماعی خود داشته

- Gómez-Varo, I., Delclòs-Alió, X., Miralles-Guasch, C., & Marquet, O. (2023). Youth perception of urban vitality: A Photo Voice study on the everyday experiences of public space. *Journal of Planning Education and Research*, 43(4). <https://doi.org/10.1177/0739456X231171098>
- Habibi, D., Nastarn, D., & Mohamadi, M. (2016). Measuring and evaluating public urban vitality and its role in improving the quality of life of young people: Nazar Sharqi St., Isfahan. *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 6(19), 161–180. <https://doi.org/10.22111/gajj.2016.2545> [In Persian].
- Hosseinzadeh, R., & Safaralizadeh, E. (2020). Measuring and evaluating the status of urban vitality components from the perspective of citizens (Case study: Urmia City). *Sustainable Urban Development*, 11(42), 153–164. <https://doi.org/10.1001.1.22285229.1399.11.4.2.11.2> [In Persian].
- Jacobs, J. (1993). *The death and life of great American cities*. New York: The Modern Library.
- Jiang, Y., Zhang, Y., Liu, Y., & Huang, Z. (2023). A review of urban vitality research in the Chinese world. *Transactions in Urban Data, Science, and Technology*, 2(2–3), 81–99. <https://doi.org/10.1177/27541231231154705>
- Kozegarkaleji, L., Saberi, A., & Tir, M. (2023). An analysis of indicators of vitality in public spaces with an emphasis on the security of citizens (Case study: Bensenjan neighborhood of Yasuj). *Urban Structure and Function Studies*, 10(36), 173–203. <https://doi.org/10.22080/usfs.2023.24950.2337> [In Persian].
- Li, X., Li, Y., Jia, T., Zhou, L., & Hijazi, I. H. (2022). The six dimensions of built environment on urban vitality: Fusion evidence from multi-source data. *Cities*, 121, Article 103482. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2021.103482>
- Liu, H., Gou, P., & Xiong, J. (2022). Vital triangle: A new concept to evaluate urban vitality. *Computers, Environment and Urban Systems*, 91, Article 101886. <https://doi.org/10.1016/j.compenurb-sys.2022.101886>
- Liu, S., Ge, J., & Ye, X. (2023). Urban vitality assessment at the neighborhood scale with geo-data: A review toward implementation. *Journal of Geographical Sciences*, 33, 1482–1504. <https://doi.org/10.1007/s11442-023-2139-1>
- Luis, F., Miralles-Guasch, C., Ricardo, T., Xavier, D., Mónica, F., & Sebastián, R. (2020). Santiago de Chile through the eyes of Jane Jacobs: Analysis of the conditions for urban vitality in a Latin American metropolis. *Land*, 9(12), 1–17. <https://doi.org/10.3390/land9120498>
- Madrid-Solorza, S., Marquet, O., Fuentes, L., & Miralles-Guasch, C. (2023). Urban vitality conditions and neighborhood satisfaction in a Latin American city: The case of Santiago de Chile. *Journal of Urban Planning and Development*, 149(3), Article 05023018. <https://doi.org/10.1061/jupddm.upeng-4332>
- Molavi, M., Hamidi, A., Faridi Foshtomi, A., & Ariapasand, Z. (2021). Evaluation of the role of urban pedestrian streets in improving urban vitality and social interactions (Case study: Pedestrian Street of Rasht). *Geographical Urban Planning Research*, 9(3), 881–908. <https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2021.319408.1465> [In Persian].
- Montgomery, J. (1998). Making a city: Urbanity, vitality, and urban design. *Journal of Urban Design*, 3(1), 93–116. <https://doi.org/10.1080/13574809808724418>
- Mouratidis, K., & Poortinga, W. (2020). Built environment, urban vitality, and social cohesion: Do vibrant neighborhoods foster strong communities? *Landscape and Urban Planning*, 204, Article 103951. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2020.103951>

مشارکت نویسندگان

نویسنده اول ۴۰٪ نویسنده دوم ۴۰٪، نویسنده سوم ۲۰٪ است.

تشکر و قدردانی

از کلیه کسانی که در این تحقیق، محققان را یاری کرده‌اند، صمیمانه تقدیر و تشکر می‌کنیم. این تحقیق منافع تجاری نداشته‌اند و در قبال ارائه اثر خود وجهی دریافت نکرده‌اند و مقاله حامی مادی و معنوی ندارد و همه هزینه‌ها توسط نویسنده اول (دانشجو) انجام گرفته است.

تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

منابع

- Akinci, Z. S., Marquet, O., Delclòs-Alió, X., & Miralles-Guasch, C. (2022). Urban vitality and seniors' outdoor rest time in Barcelona. *Journal of Transport Geography*, 98, Article 103241. <https://doi.org/10.1016/j.jtrangeo.2021.103241>
- Babakhani, M., & Rajabi, Z. (2022). Planning urban spaces to enhance the sense of vitality (Case study: Khayyam St., Qazvin). *Sustainable Urban Development*, 3(6), 35–49. <https://doi.org/10.22034/usd.2022.696890> [In Persian].
- Beyzaie, M., Shakiba, A., & Noghsan Mohammadi, M. R. (2018). Comparative study of neighbourhoods' centres in the city of Yazd based on ideal neighbourhood centre indices using FMEA analytical approach (Case study: "Yaghoobi" neighbourhood in historical context and "Posht Siloo" in new urban development context). *Motaleate Shahri*, 7(25), 3–16. <https://doi.org/10.34785/J011.2018.020> [In Persian].
- Chen, Y., Yu, B., Shu, B., Yang, L., & Wang, R. (2023). Exploring the spatiotemporal patterns and correlates of urban vitality: Temporal and spatial heterogeneity. *Sustainable Cities and Society*, 91, Article 104440. <https://doi.org/10.1016/j.scs.2023.104440>
- Cowan, R. (2010). *The dictionary of urbanism* (Y. Belarak, Trans., 1st ed.). Tehran: Parham Naghs Publication. [In Persian].
- Delclòs-Alió, X., & Miralles-Guasch, C. (2023). Looking at Barcelona through Jane Jacobs's eyes: Mapping the basic conditions for urban vitality in a Mediterranean conurbation. *Land Use Policy*, 75, 505–517. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2018.04.026>
- Farahbakhsh, M., Afzali, K., & Moeinaddini, J. (2023). Analyzing indicators of vitality of urban space influenced by the social culture in Khajeh Khezr neighborhood of Kerman. *Geographical Planning of Space*, 13(1), 95–112. <https://doi.org/10.30488/gps.2022.343125.3546> [In Persian].
- Gallup. (2018). State of American well-being: 2017 community well-being rankings. Retrieved from <https://news.gallup.com/poll/224675/gallup-top-findings-2017.aspx>
- Gim, T. H. T. (2021). Comparing happiness determinants for urban residents: A partial least squares regression model. *International Review for Spatial Planning and Sustainable Development*, 9(2), 40–24. https://doi.org/10.14246/irspsd.9.2_24

- Mouratidis, K., & Yiannakou, A. (2021). What makes cities livable? Determinants of neighborhood satisfaction and neighborhood happiness in different contexts. *Land Use Policy*, 112(3), Article 105855. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2021.105855>
- Mousavi, M., Bayramzadeh, N., & Shahsavari, A. (2022). Strategies to improve the sense of vitality in urban spaces (Case study: Imam Khomeini St., Urmia). *Sustainable Urban Development*, 3(7), 1–17. <https://doi.org/10.22034/usd.2022.697954> [In Persian].
- Paköz, M. Z., Yaratgan, D., & Şahin, A. (2022). Re-mapping urban vitality through Jane Jacobs' criteria: The case of Kayseri, Turkey. *Land Use Policy*, 114, Article 105985. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2022.105985>
- Pan, J., Zhu, X., & Zhang, X. (2023). Urban vitality measurement and influence mechanism detection in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20, Article 46. <https://doi.org/10.3390/ijerph20010046>
- PourMohammad, S., Shojaei, S. A., Kalantari Khalil Abad, H., & Taghvaei, M. (2022). Analysis of cognitive impact and the role of livability agents on the residents' sense of belonging in Shiraz city neighborhoods (Case study: Shiraz City). *Journal of Sustainable Architecture and Urban Design*, 10(1), 181–196. <https://doi.org/10.22061/jsaud.2022.7842.1876> [In Persian].
- Rastbin, S., Jafary, Y., Daram, Y., & Moazezi Mehr Tehran, A. M. (2012). Research on the relationship between environmental qualities and continuation of urban life in public realm. *The Monthly Scientific Journal of Bagh-e Nazar*, 9(21), 35–44. <https://www.sid.ir/paper/125362/fa> [In Persian].
- Saberifar, R. (2023). Comparing the use of artificial intelligence with traditional methods in determining the vitality of urban spaces in Iran (Case study: Mashhad city). *Urban Planning Knowledge*, 7(2), 33–50. <https://doi.org/10.22124/upk.2023.23507.1825>
- Safari Sheikh Ali Kalayeh, B., & Torabi, Z. (2022). Investigation of physical factors in Baharestan Square in the vitality of Tehran citizens. *Islamic Art Studies*, 19(47), 319–327. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.1735708.1401.19.47.25.3> [In Persian].
- Tang, S., & Ta, N. (2022). How the built environment affects the spatio-temporal pattern of urban vitality: A comparison among different urban functional areas. *Computational Urban Science*, 2, Article 39. <https://doi.org/10.1007/s43762-022-00069-4>
- Wu, J., Lu, Y., Gao, H., & Wang, M. (2022). Cultivating historical heritage area vitality using urban morphology approach based on big data and machine learning. *Computers, Environment and Urban Systems*, 91, Article 101716. <https://doi.org/10.1016/j.compenvurb-sys.2021.101716>
- Zeynali Azim, A., Rezai, B., Farji, S., & Rafizadeh, M. (2023). Measuring the social indicators of the quality of urban life with a micro-scale in Tabriz. *Urban Economics and Planning*, 4(2), 34–51. <https://doi.org/10.22034/uep.2023.390715.1341> [In Persian].
- Zhang, A., Li, W., Wu, J., Lin, J., Chu, J., & Xia, C. (2021). How can the urban landscape affect urban vitality at the street block level? A case study of 15 metropolises in China. *Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science*, 48(5), 1245–1262. <https://doi.org/10.1177/2399808320924425>
- Zhang, Y., Zhong, W., Wang, D., & Lin, F. T. (2021). Understanding the spatiotemporal patterns of nighttime urban vibrancy in central Shanghai inferred from mobile phone data. *Regional Sustainability*, 2(4), 297–307. <https://doi.org/10.1016/j.regsus.2021.11.006>